

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни «Економіка і організація міжнародної торгівлі»

для студентів денної та заочної форми навчання

за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Затверджено

редакційно-видавничою

радою університету,

протокол № 2 від 27.06.2024 р.

Харків

НТУ «ХПІ»

2024

Методичні вказівки до проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Економіка і організація міжнародної торгівлі» : для студентів денної та заочної форми навчання за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» / уклад. С. В. Сусліков ; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». – Харків : НТУ «ХП», 2024. – 44 с.

Укладач: С. В. Сусліков

Рецензент: проф. І. В. Долина

Кафедра економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин

ВСТУП

Дисципліна "Міжнародна торгівля та економічне співробітництво" є важливою складовою в навчальному процесі, оскільки вона відображає сучасні тенденції та виклики в глобальному економічному середовищі. На сьогоднішньому етапі, коли світова економіка зазнає стрімких змін під впливом глобалізації, технологічного розвитку та політичних перетворень, розуміння механізмів міжнародної торгівлі та економічного співробітництва стає ключовим для формування професіоналізму майбутніх фахівців.

Метою даної дисципліни є надання студентам глибоких теоретичних знань і практичних навичок у сфері міжнародної торгівлі, а також розуміння ролі та значення економічного співробітництва у сучасному світі. Курс включає аналіз основних аспектів та інструментарію міжнародної торгівлі, вивчення міжнародних торговельних угод, регулювання міжнародних економічних відносин, а також впливу глобальних процесів на торговельні та економічні стратегії країн.

В рамках дисципліни передбачено виконання рефератів, самостійну роботу з літературою та участь у практичних заняттях, що сприятиме формуванню у студентів комплексного бачення міжнародної торгівлі та економічного співробітництва.

Методичні рекомендації до курсу складені відповідно до кредитно-модульної системи навчання і містять детальні плани практичних занять, рекомендації до самостійної роботи, теми для рефератів, а також список рекомендованої літератури. Завдання та рекомендації спрямовані на забезпечення глибокого розуміння студентами теоретичних засад та практичних аспектів міжнародної торгівлі, що сприятиме формуванню їх професійних компетенцій у цій галузі.

ТЕМА 1. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Аналіз історичного розвитку, вивчення ключових показників, дослідження сучасних глобальних тенденцій, оцінку впливу міжнародних угод.

Питання для обговорення

Що таке міжнародна торгівля та які причини її розвитку?

Охарактеризуйте основні етапи розвитку міжнародної торгівлі. Результат оформіть у вигляді таблиці.

Яку роль у стимулюванні міжнародної торгівлі відіграють виставки та ярмарки?

ТЕМА 2. СТРАТЕГІЇ ТА УМОВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Класифікація товарів і послуг, аналіз торговельних бар'єрів, розгляд міжнародних торговельних норм і стандартів, вивчення впливу міжнародних економічних організацій.

Питання для обговорення

Дайте характеристику видів міжнародної торгівлі.

У чому полягають особливості практики застосування тарифних та нетарифних інструментів членами СОТ для забезпечення інтересів на внутрішньому та зовнішньому ринках?

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на поставлені запитання.

«Акронімізація» або групування - це давній маркетинговий хід. Ще наприкінці 1960-х в США придумали поняття Nifty 50. Йшлося про півсотню американських «компаній- чемпіонів», які повинні були швидко розвиватися, ніби то виправдовуючи свої високі мультиплікатори.

Потім була надзвичайно популярна концепція «азіатських тигрів» - економік Південної Кореї, Сінгапуру, Гонконгу і Тайваню, які демонстрували дуже високі темпи економічного розвитку в 1960-1990-х. Аж до кризи 1997-1998 років . А на рубежі 2000-х виникла концепція доткомів.

BRICS і MIST - не єдині геополітичні акроніми, що з'явилися в останні роки. Скажімо, в 2009-му на сторінках ЗМІ стало часто згадуватися об'єднання CIVETS, куди входять Колумбія, Індонезія, В'єтнам, Єгипет, Туреччина, Південна Африка. Ці країни відрізняються великою різноманітністю експорту, а також зуміли залучити суттєві прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Так, в 2010-2012 роках такі вкладення нерезидентів в економіку Колумбії зросли більш ніж удвічі, а в економіку Єгипту можуть подвоїтися вже цього року .

Деякі країни беруть не динамікою, а перевагою своєї розвиненої економіки і ліквідністю фінансових ринків. Наприклад, блок CASSH - Канада, Австралія, Сінгапур, Швейцарія та Гонконг. У свою чергу акронім CARBS об'єднує Канаду, Австралію, Росію, Бразилію і Південну Африку. Їх з повною відповідальністю можна назвати «сировинними центрами». П'ять країн цього блоку займають до 29 % суші, на якій живуть лише шість відсотків світового населення. Разом вони контролюють активи на суму близько 60 трлн доларів і виробляють від чверті до половини основної сировинної продукції в світі.

В'єтнам, Індонезія, Мексика, Бангладеш, Єгипет, Нігерія, Туреччина умовно знаходяться в блоці VIMBENT. Основні ідеї, що лежать в основі стратегії інвестування в такі економіки , - це високі дивіденди, велика частка молодого населення в цих державах, щорічне зростання доходів населення на

рівні 20-25%, хороше корпоративне управління і небажання інвестувати у великі енергетично орієнтовані економіки.

1. Як впливає на економічну ситуацію в певній країні включення її до певного акроніму?

2. Як Ви вважаєте, які із представлених акронімів є найбільш вагомими у міжнародних економічних відносинах?

3. Хто на Вашу думку є найбільш впливовими на світовому ринку: окремі країни, міжнародні організації, інтеграційні угруповання чи представлені акроніми?

Завдання 2. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на поставлені запитання.

«МІСТраль зі сходу. Економіки, що розвиваються»

Дванадцять років тому, на самому початку XXI століття, голова правління компанії Goldman Sachs Asset Management Джим О'Ніл поклав початок інвестиційного буму, запропонувавши помітний акронім BRIC для чотирьох найбільших динамічних країн з ринковою економікою - Бразилії, Росії, Індії та Китаю (потім туди приєдналася ПАР) . І ось, через десятиліття, коли рецесія в Європі і повільне відновлення в США змушують шукати альтернативи для майбутніх інвестиційних перемог, О'Ніл просуває ідею інвестування в нову групу країн, до якої входять Мексика, Індонезія, Південна Корея і Туреччина, об'єднані аббревіатурою MIST.

MIST виглядає дуже різношерстим об'єднанням, оскільки економіки країн, що в нього входять, значно відрізняються один від одного. «ВВП на душу населення Кореї в сім разів більше, ніж Індонезії; в той час як населення Південної Кореї - в п'ять разів менше. Крім того, якщо Південна Корея - старіюча країна, то Індонезія і Туреччина - країни з молодим населенням. Така ж ситуація і зі структурою економік, рівнем капіталоозброєності, ступенем розвитку інституцій та технологій», відзначає керуючий інвестиційними та пенсійними фондами компанії КІНТО Микола М'який. Однак ці відмінності з

лишком перекриваються факторами, що привертають інвесторів. Розмір економік кожної з зазначених країн перевищує один відсоток номінального світового ВВП; стрімке економічне зростання, в середньому складає по групі 5,4 % щорічно; зростає не тільки населення, але і його купівельна спроможність; інфляція непогано контролюється і не перевищує в середньому 4,9 % на рік. Всі чотири держави входять до числа найбільших економік світу - G20.

Найбільша за розмірами економіки країна в MIST - *Мексика*, в останні роки виграє від збільшення поставок товарів в США, які є її ключовим торговим партнером. Обсяг експорту з Мексики за 2010-2012 роки зріс на 26,4 %, досягнувши 377 400 000 000 доларів. За оцінками японського інвестиційного банку Nomura , вже в найближчі десять років Мексика може стати найбільшою економікою в Латинській Америці, обійшовши Бразилію. У 2011-му реальний ВВП Мексики виріс на 3,9 % проти 2,7 % у Бразилії, а в 2012 році розрив лише збільшився - динаміка склала 3,8 і 1,3 % відповідно. Цікаво, що в Мексиці капітал активно направляє у промисловість. Так , в 2011-му близько половини прямих іноземних інвестицій (понад 9,5 млрд доларів) припало на автомобільну та харчову галузі.

Індонезія, незважаючи на більш скромне положення в блоці, демонструє зростання завдяки розширенню середнього класу і провідної ролі в Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Крім того, в останні роки роздрібна торгівля в країні зростає в середньому на 14 %. Це пов'язано як з низькими процентними ставками, так і з поліпшенням купівельної спроможності населення. Чималою перевагою є той факт, що в країні розвивається альтернативна енергетика. Так, під впливом зростаючого попиту на електроенергію, а також необхідності скорочення викидів CO² , уряд готовий витратити 367 млн доларів для фінансування будівництва геотермальних електростанцій, яке має бути завершено в 2014 році.

Среди країн «Великої двадцятки» *Південна Корея* , незважаючи на те що її територія найменша в MIST, має найнижчий рівень безробіття (3,4 %) і

високу купівельну спроможність на душу населення. Це добре помітно з продажу предметів розкоші, які щорічно збільшуються в середньому на 12 %, в той час як в Японії приріст цього показника становить п'ять відсотків, а в країнах ЄС - десять відсотків. Проте основна перевага Республіки Корея полягає в розвиненій промисловості: виробництві автомобілів, напівпровідників, електроніки, суден та металургійної продукції, а також кваліфікованій робочій силі. При цьому країна дуже відкрита для іноземного капіталу - з 1998 року іноземні інвестори мають можливість вкладати гроші майже в усі види бізнесу, а у вільну економічну зону під Сеулом вдалося заманити IBM, Samsung, Cisco, DHL, FedEx. Компанії, розташовані в цій зоні, платять мінімальні суми за оренду землі, звільняються майже від усіх податків, а також мають право звертатися до місцевої влади за субсидованим фінансуванням великих інфраструктурних проектів.

Туреччина, яку Джим О'Ніл вважає найсильнішим членом MIST, показує найбільш високі темпи економічного зростання в цій четвірці: динаміка реального ВВП в 2010 і 2011 роках склала 9,2 і 8,5 % відповідно, правда, сповільнившись в 2012 р. до трьох відсотків. Плануючи збільшити масштаби в'їзного туризму і авіаперевезень, турецький уряд запроваджує механізми секторальних грантів і усуває бюрократичні бар'єри. І якщо на даний момент до Турецької Республіки прибувають близько 32 млн туристів щорічно, то до 2023 року чиновники планують збільшити цей показник до 50 млн осіб. Зростання туристичної галузі, у свою чергу, повинен надати позитивний вплив на роздрібну торгівлю, обсяг якої до 2016-го може досягти 457 млрд доларів у порівнянні з 313 млрд доларів в 2012 році, що вище середнього показника по Євросоюзу. Значні темпи зростання продажів, згідно з оцінками Business Monitor International, очікуються в харчовій промисловості (по дев'ять відсотків щорічно до 2016 року) та секторі споживчої електроніки (на 65 % до 2016-го). Крім того, завдяки програмі стимулювання розвитку відновлюваних джерел енергії в найближчі десять років щорічне зростання енергетичного ринку в Туреччині складе шість відсотків.

Зате в *BRICS* справи йдуть зовсім не так райдужно, як десятиліття тому. *Бразилія* перетворилася на дуже дороге місце для ведення бізнесу. Мало того що податкове навантаження збільшилася з 22 % ВВП в 1980 році до 36 % у цей час, до цього ще додається складність і непрозорість податкової системи країни. Також слід зазначити, що більша частина коштів йде на виплату пенсій і витрати на утримання необгрунтовано великого держапарату, а не на реформи і модернізацію. Іншою проблемою є надмірне держрегулювання, і навіть рекордно низькі процентні ставки на рівні 7,25% річних не рятують ситуацію. Інвестори вважають, що невизначеність щодо держрегулювання гальмує життєво важливі інвестиції в інфраструктуру.

Індії не вистачає експортної індустрії, через що Делі складно розраховувати на істотне зростання експорту в найближчому майбутньому, за 2012 рік він збільшився лише на 1,1 %. Що ще більш важливо, Індія має значний бюджетний дефіцит на рівні 5,6% ВВП, на покриття якого необхідно до ста мільярдів доларів інвестицій щорічно. На відміну від інших країн *BRICS*, жителі Індії як і раніше дуже бідні. Широко поширена корупція і відсутність достатньої кількості робочих місць в країні з швидкозростаючим населенням також є причинами для занепокоєння.

Навіть економіка *Китаю* відчуває уповільнення, хоча і залишається кращим інвестиційним напрямком у *BRICS*. З початку інвестиційного буму на початку 2000-х років ВВП Китаю виріс в 5,5 рази - з 1,32 трлн до 7300 млрд доларів, піднявшись на друге місце в світі за цим показником. А по торговельному обороту країна і зовсім стала лідером. Що ще більш важливо, Китай за останні роки радикально змінив свою економічну парадигму - він перетворився на державу- експортера капіталу і виробництва.

Вирівняти ситуацію в блоці не змогло навіть приєднання до нього в 2011 році *Південноафриканської Республіки* (ПАР). Адже економіка цієї країни не демонструє скільки-небудь вражаючих результатів: зростання реального ВВП в 2010-му склав там 2,9 % , а в 2011 році - 3,1 %. При цьому в ПАР існує

високий рівень безробіття (близько 25%), гостра проблема бідності, недорозвинена транспортна інфраструктура.

«Країнам MIST є куди рости. У цьому їх головна перевага. Тобто варто розглядати інвестиції в даний регіон як хорошу можливість заскочити в ліфт, поки він знаходиться на першому поверсі, замість того щоб гнатися за зростанням BRICS, який вже демонструє ознаки уповільнення після 12річного марафону», - вважає генеральний директор інвестиційної компанії SP Advisors Нік Піацца. Іншими словами, MIST може повторити дивовижну історію зростання країн BRIC в 2001-2010 роках. А значить, стати лідером наступного десятиліття за темпами економічного зростання у світі.

1. Неважаючи на різноплановість економічного устрою країн MIST, яка країна на Вашу думку буде лідирувати у довгостроковій перспективі?
2. Поясніть причини зниження темпів розвитку BRICS.
3. Які переваги акроніму MIST над BRICS?

ТЕМА 3. ФОРМИ ТА МЕТОДИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Аналіз прямої та опосередкованої торгівлі, дослідження електронної комерції, вивчення ролі торгових посередників, порівняння різних торговельних угод.

Питання для обговорення

Охарактеризуйте види торгово-посередницьких фірм. Яку роль відіграє посередницька ланка у просуванні товарів на міжнародний ринок?

Визначте, у чому полягають переваги та недоліки непрямой торгівлі. Результат оформіть у вигляді таблиці.

Практичні завдання

Завдання 1. Розв'язати задачу за таких умов: Використовуючи методику розрахунку показників системи національних рахунків, знайти валовий національний продукт і сальдо поточних операцій платіжного балансу, якщо відомо (в млн.дол.): абсорбція - 245; національний дохід - 110; чисті трансферти - 75; експорт - 80; імпорт - 32; чистий факторний дохід - 54.

Розв'язок

Торгівельне сальдо: $TC = \text{Екс} - \text{Імп} = 80 - 32 = 48$ (млн.дол.)

Валовий національний продукт: $VNP = A + TC + \text{Дч.ф.} = 245 + 48 + 54 = 347$ (млн.дол.)

Сальдо поточних операцій платіжного балансу: $CAV = TC + \text{ДЧ.Ф} + \text{ТЧ} = 48 + 54 + 75 = 177$ (млн.дол.).

Відповідь: Валовий національний продукт - 347 млн.дол.

Сальдо поточних операцій платіжного балансу - 177 млн.дол.

Завдання 2. Розв'язати задачу за таких умов: Використовуючи методику розрахунку показників системи національних рахунків, знайти величину непрямих податків і валовий національний продукт, якщо відомо (в млн.дол.): національний дохід - 155; амортизація основного капіталу - 32; чистий внутрішній продукт - 174; чистий факторний дохід - 120; торгівельне сальдо - 38.

Розв'язок

Непрямі податки: $Np = \text{ЧВП} - \text{НД} = 174 - 155 = 19$ (млн.дол.)

Валовий внутрішній продукт: $VВП = \text{ЧВП} + A_m = 174 + 32 = 206$ (млн.дол.)

Валовий національний продукт: $VNP = VВП + \text{ДЧ.Ф} = 206 + 120 = 326$ (млн.дол.).

Відповідь: Непрямі податки - 19 млн.дол.

Валовий національний продукт - 326 млн.дол.

Завдання 3. Розв'язати задачу за таких умов: За даними національних рахунків Іспанії 2006 року, визначити величину чистих трансфертів та чистого факторного доходу, якщо відомо наступні показники, млн. дол.

Перекази за кордон іспанців і іноземних робітників, що живуть в Іспанії більше 1 року	18,7
Перекази за кордон іноземних робітників, що живуть в Іспанії менше 1 року	12,1
Платежі іспанців-мігрантів, що живуть за кордоном менше 1 року	10,1
Отримані платежі іспанців-мігрантів, що живуть за кордоном більше 1 року	9,7
Витрати на виплату прибутку нерезидентам на вкладений в Іспанії іноземний капітал	6,3
Одержані з-за кордону прибутки, а також прями та портфельні інвестиції	12,7
Рента, виплачена нерезидентам за нерухомість, що належить нерезидентам, але знаходиться в Іспанії	3,2
Рента, отримана за здану в оренду нерухомість за кордоном, але належить резидентам Іспанії	5,1

Розв'язок

Чистий факторний дохід: $(10,1 - 12,1) + (12,7 - 6,3) + (5,1 - 3,2) = 8,3$
(млн.дол.)

Чисті трансферти: $9,7 - 18,7 = -9$ (млн.дол.)

Відповідь: Чистий факторний дохід - 8,3 млн.дол.

Чисті трансферти -9 млн.дол.

Рекомендації до вирішення задач

Система національних рахівництв (СНР) заснована на **моделі загальної рівноваги** (МЗР). Вихідним пунктом МЗР є рівність обсягів пропозиції товарів і послуг, з одного боку, і попиту на них - з іншої.

*Виробництво**Споживання**Виробництво усередині
країни + Імпорт**Попит (споживання домашніх
господарств, підприємств, уряду) +
Інвестиції (капіталовкладення) +
Експорт**Вир_{в/кр} + Ім**П + Інв + Екс*

Національний дохід - НД - сукупний дохід в економіці, отриманий резидентами від використання факторів виробництва (праці, капіталу, робочої сили, технології)

НД = Відсоток на капітал + Рента на землю + Доход працівників

НД = ДО% + Р_д + Д_р

Чистий внутрішній продукт - ЧВП - національний дохід, збільшений на суму непрямих податків.

ЧВП = НД + Непрямі податки (ПДВ, акциз, мито)

ЧВП = НД + Н_п

Валовий внутрішній продукт - ВВП - ринкова вартість товарів і послуг, створених усередині географічних границь країни

ВВП = ЧВП + Амортизація основного капіталу

ВВП = ЧВП + А_м

чи, припускаючи, що $\text{Вир}_{\text{в/кр}} = \text{ВВП}$ (виробництво усередині країни є ВВП), то з моделі загальної рівноваги впливає:

$\text{ВВП} = (\text{П} + \text{Інв}) + (\text{Екс} - \text{Ім}) = \text{А} + \text{ТС}$,

де А - абсорбція - витрати резидентів, включаючи уряд, на вітчизняні й іноземні товари і послуги

$\text{А} = \text{П} + \text{Інв}$,

ТС - торгове сальдо - різниця вартісних обсягів експорту й імпорту

$\text{ТС} = \text{Екс} - \text{Ім}$.

Валовий національний продукт - ВВП - ринкова вартість товарів і послуг, зроблених господарськими одиницями країни, незалежно від того, чи зроблені ці товари і послуги в географічних границях країни чи за її межами.

$$\text{ВВП} = \text{ВВП} + \text{Чистий факторний дохід}$$

$$\text{ВВП} = \text{ВВП} + \text{Д}_{\text{ч.ф}}, \text{ або}$$

$$\text{ВВП} = (\text{П} + \text{Інв}) + (\text{Екс} - \text{Ім}) + \text{Д}_{\text{ч.ф}} = \text{А} + \text{ТС} + \text{Д}_{\text{ч.ф}}$$

Чистий факторний дохід - ДЧ.Ф - різниця доходів від використання факторів виробництва, що перебувають за кордоном, які є власністю резидентів даної країни, і виплат нерезидентам за використання належних їм факторів виробництва в даній країні. Це:

1) різниця доходів від інвестиційної діяльності (одержаний з-за кордону прибуток на прямі і портфельні інвестиції та відсотки на депозит у закордонних банках) і витрат на виплату прибутку нерезидентам на вкладений в даній країні іноземний капітал і відсотків за вкладами нерезидентів в місцевих банках;

2) різниця переказів у країну та з країни робітників-мігрантів, які вважаються резидентами своєї, а не зарубіжної країни;

3) різниця сум ренти, отриманої за здану в оренду нерухомість за кордоном, що належить резидентам даної країни і ренти, виплаченої нерезидентам за нерухомість, що належить нерезидентам, але знаходиться в даній країні.

$$\text{Д}_{\text{ч.ф.}} = (\text{Іотр} - \text{Івип}) + (\text{Потр}^{\text{р}} - \text{Пвип}^{\text{нр}}) + (\text{Ротр} - \text{Рвип})$$

Валовий національний розташовуваний дохід - ВВД — використовуваний на накопичення і споживання ВВП, що включає чисті трансферти з-за кордону.

$$\text{ВВД} = \text{ВВП} + \text{Чистий трансферт}$$

$$\text{ВВД} = \text{ВВП} + \text{Т}_{\text{ч}}, \text{ або}$$

$$\text{ВВД} = (\text{П} + \text{Інв}) + (\text{Екс} - \text{Ім}) + (\text{Д}_{\text{ч.ф}} + \text{Т}_{\text{ч}}) = \text{А} + \text{ТС} + \text{Д}_{\text{ф}}$$

Чисті трансферти - Т_ч - різниця між переказами робітників-мігрантів, які вважаються резидентами, з даної країни і в дану країну.

$$T_{\text{ч}} = \text{Потр}^{\text{HP}} - \text{Пвип}^{\text{P}}$$

Сальдо поточних операцій платіжного балансу - САВ - сума показників торгового балансу, чистого факторного доходу і чистих трансфертів.

$$\text{САВ} = \text{Екс} - \text{Ім} + \text{Д}_{\text{ч.Ф}} + T_{\text{ч}} = \text{ТС} + \text{Д}_{\text{ч.Ф}} + T_{\text{ч}}$$

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповідь на поставлені запитання.

Велика депресія і погляди економістів на природу криз

Велика депресія 30-х років стала найбільшою економічною катастрофою в сучасній історії. Протягом 1929-1932 рр. промислове виробництво в усьому світі було в значній мірі згорнуто, скоротившись майже наполовину в США, на 40 % - у Німеччині, приблизно на 30 % - у Франції і «лише» на 10 % - у Великобританії, де економічний криза почалася ще в 20 -х роках. Розвинені країни зіткнулися також з унікальною за своїми масштабами дефляцією, в результаті якої ціни впали майже на 25% у Великобританії, трохи більше 30 % - у Німеччині і США, і більш, ніж на 40 % - у Франції. Однак найбільші втрати людського капіталу виражалися в безробітті. У 1933 р. безробіття в США охопило 1/4 всієї сукупної робочої сили. У 30-ті роки катастрофічне зростання безробіття пережила також Німеччина.

Велика депресія стала глобальним явищем, перекинувшись з розвинених країн у країни, що розвиваються. Чим же була викликана настільки великомасштабна, всеосяжна криза? Економісти, історики та суспільствознавці ніколи не відчували дефіциту гіпотез для відповіді на це питання. Велика депресія в набагато більшій мірі, ніж будь-яка інша подія, стала стимулом для розвитку макроекономіки. Кейнс був першим, хто дав раціональне пояснення цьому феномену. Головним чинником, який призвів до депресії, він вважав коливання у впевненості інвесторів щодо майбутнього. У своїй «Загальній теорії» він проаналізував макроекономічне середовище, що

дозволило пояснити хронічне безробіття того часу, а також запропонувати дії щоб перетворити фіскально-грошову політику в знаряддя антикризової боротьби .

Покоління потому Мілтон Фрідмен, лауреат Нобелівської премії, а також його співавтор Анна Шварц в якості головної причини вказували надмірно сильну політику стримування економічного зростання, що практикувалась в Сполучених Штатах в 1929-1933 рр. .. У їх спільній праці вони стверджують, що всі заходи щодо зміни грошової політики, спрямовані на боротьбу з наростаючим валом банківських банкрутств початку 30-х років, закінчилися повним провалом, внаслідок чого грошова політика не змогла протистояти переростанню звичайного спаду в рамках ділового циклу в катастрофічну депресію.

Ще одне пояснення було запропоновано Пітером Теміном з Массачусетського технологічного інституту, який стверджував, що Велика депресія з'явилася запізнілим результатом першої світової війни. Як і у випадку з більшістю інших проблем економічної теорії, не існує якого-небудь загальноприйнятого погляду на причини Великої депресії і природу її механізмів. Водночас є кілька різних підходів, кожен з яких фокусує увагу на одному з аспектів кризи і частково пояснює цей безумовно складний макроекономічний феномен .

Ще один напрямок з'явилося в цій дискусії зовсім недавно. Прихильники теорії реального ділового циклу твердять, що й кейнсіанці, і монетаристи невірно вказують джерела потрясінь в економіці. На їх думку, пояснення спостережуваних економічних флуктуації лежить не в сфері попиту або політики, а в технологічних шоках. Інші економісти, що належать до так званих «некейнсіанців», прагнуть створити більш життєздатну теоретичну базу для основоположних ідей Кейнса (ринкова економіка не є автоматично регульованою, номінальні ціни і зарплата реагують недостатньо швидко для того, щоб постійно приводити до повної зайнятості, державне втручання здатне допомогти стабілізації економіки).

Сьогодні, через 45 років після смерті Кейнса, що пройшли в запеклих суперечках, коли вже досягнуті значні результати в розвитку теорії макроекономіки, може бути зроблений один безперечний висновок. Навіть враховуючи той факт, що «Загальна теорія» була епохальним внеском у науку, вона не може бути визнана всеосяжною. Увага Кейнса була зосереджена на потрясіннях в економіці, що відбуваються в результаті зрушень в інвестиційному процесі; тепер ми знаємо, що економіка також схильна й іншим типам потрясінь. Кейнс доводив, що економіка не завжди здатна плавно пристосуватися до несприятливого потрясіння, іншими словами, вона не в змозі підтримувати високий обсяг випуску і низький рівень безробіття.

Тепер ми знаємо, що адаптаційні здатності економіки значною мірою залежать від її економічних інститутів, а останні значно розрізняються по країнах. Таким чином, аналіз економічних коливань можливий, коли охоплює все різноманіття причин і результатів.

1. Чим характеризувалася Велика депресія?
2. Як різні економісти пояснюють причини Великої депресії? З яким із пояснень Ви б погодилися і чому?
3. У чому полягають основні відмінності поглядів кейнсіанців і монетаристів на джерела потрясінь в економіці?
4. Які з причин спадів в економіці, позначених в кейсі, здаються Вам найбільш ймовірними? Аргументуйте вашу відповідь.

Завдання 2. Проаналізуйте ситуацію та дайте відповідь на поставлені запитання.

Держави третього тисячоліття

За перше десятиліття XXI століття список визнаних держав світу поповнився п'ятьма країнами. Фактично їх стало на десяток більше.

Сто дев'яносто третім членом Організації Об'єднаних Націй в липні 2013 року може стати Південний Судан. На січневому референдумі про незалежність 98,8% жителів півдня цієї найбільшої африканської країни

підтримали ідею про незалежність Південного Судану. До Південного Судану на політичній карті світу в новому столітті з'явилися Східний Тимор (здобув незалежність в 2002 р.) , Чорногорія (відокремилася від Сербії в 2006 р.) , а також Сент-Мартін і Кюрасао (і колишні Нідерландські Антильські острови перетворилися на автономні держави в 2010 р.). Набуття в 2007 році незалежності сербської автономією Косово станом на сьогоднішній день визнали 73 країни. Абхазія і Південна Осетія, які оголосили себе незалежними державами роком пізніше, отримали визнання лише Росії, Венесуели, Нікарагуа і Науру.

Нове століття диктує й нові правила створення незалежних держав, але, звичайно, із збереженням усталених принципів ХХ століття. Як і в минулому сторіччі, сьогодні проголошення суверенітету нових держав часто відбувається з використанням сили . Однак тепер світова спільнота ретельно оцінює відповідність цієї незалежності нормам міжнародного права. А визнання або невизнання у світі нової держави має для нього в майбутньому величезне значення.

Як і в раніше, велику роль у цьому процесі відіграють найвпливовіші гравці - ООН , Сполучені Штати, ключові країни Євросоюзу, Китай і Росія. Сама незалежність часто дістається новачкам з рук «сильних світу цього» або при їх активній допомозі. Відмінністю нинішнього століття стала так звана гра в прецедент. Окремі випадки успішної боротьби за незалежність нерідко сприймаються третіми країнами як наочний приклад і пряме керівництво до дії. При цьому не враховується унікальність кожної конкретної ситуації і неможливість повністю переносити чужий досвід в умови якої іншої держави. За способами отримання суверенітету нові країни ХХІ століття діляться на три групи. У першій групі - держави, які зуміли домогтися незалежності без конфліктів і які заручилися підтримкою і визнанням світової спільноти. У другу входять ті, які розійшлися зі «старшим братом» конфліктно, і їх визнали не всі країни світу. Третя група - це території, практично не добилися визнання своєї незалежності в світі.

Східний Тимор. Етнічні конфлікти, політична та соціальна нестабільність призвели до проголошення незалежності колишньої португальської колонії Східний Тимор в 2002 році. Через кілька років там знову виникла напружена ситуація і почастишали випадки насильства, після чого Рада Безпеки ООН ввела в Східний Тимор 1600 незалежних міжнародних поліцейських. Вони разом з надісланим Австралією контингентом Міжнародних сил стабілізації відновили стабільність у країні.

Східний Тимор відноситься до групи найбільш відсталих держав Азії та Африки. Дві третини населення перебуває за офіційною межею бідності. Основу економіки складає сільське господарство, в якому зайнято понад 80% населення. Головна продукція - кава (щорічно виробляється до десяти тисяч тонн), маїс (кукурудза), рис.

Південний Судан. Референдуму про відділення півдня Судану від півночі передувала 22-річна громадянська війна на ґрунті етнічних і релігійних протиріч. У війні загинули майже два мільйони людей. У 2005 році був укладений мирний договір. У жителів північної частини Судану більш високий рівень життя. У 90% населення Південного Судану щоденний прожитковий мінімум становить менше одного долара. Країна розорена багаторічним конфліктом. Ключова проблема, з якою можуть зіткнутися дві частини розкололася країни, - боротьба за нафту. Судан, імовірно, володіє запасами нафти, близькими за обсягами до резервів Саудівської Аравії. При цьому до 70% їх припадає на Південний Судан. Однак транспортування сирої нафти проходить через розташований на півночі країни Порт-Судан. Причому доходи від видобутку нафти останнім часом витрачалися виключно на закупівлю озброєнь. Свою роль у вирішенні цих проблем зіграють впливові світові держави. З одного боку, це Китай, давно і надійно закріпився на півночі країни, з іншого боку - Японія, США і Євросоюз, які прагнуть створити противагу Пекіну в цьому регіоні.

Сент-Мартін і Кюрасао. Після проведення референдумів в жовтні 2012 року політичне утворення Нідерландські Антильські острови офіційно

припинило існування. Острови Сент- Мартін і Кюрасао, колишні колонії Нідерландів, стали автономними державами, що входять в Нідерландське королівство (тобто формальної главою є королева Беатрікс). Головні джерела доходів островів - туризм, переробка і транспортування венесуельської нафти, судноремонт. Крім цього, найважливішою частиною фінансових надходжень є офшорні фінансові послуги. Податок на прибуток тут становить 2,4-3 %.

Чорногорія. У червні 2006-го Державний Союз Сербії і Чорногорії припинив своє існування. Відділення Чорногорії від Сербії відбулося мирно, шляхом референдуму, який пройшов за посередництва Євросоюзу. За незалежність Чорногорії висловилися 55,4 % виборців. Сербія після

відділення Чорногорії втратила вихід до моря. Ще на початку 2000-х Чорногорія змогла стати привабливим об'єктом для туризму, як літнього, так і зимового. Політика держави націлена на всебічний розвиток туристичної сфери, їй відданий пріоритет перед промисловістю та сільським господарством.

Косово. Набагато більшим ударом по Белграду стало в 2007 році проголошення незалежності Косова, яку визнали США і більшість членів ЄС. Насправді автономія стала незалежною в 1999-му, коли кілька країн-членів НАТО бомбардували Югославію і ввели свої війська в бунтівний край, де різко загострилися протиріччя між косоварами (албанцями) і слов'янським населенням. Міжетнічні конфлікти в Косові сьогодні - крайня рідкість. Одна з причин - вимушене компактне проживання сербів в анклавах. У країні 45 % населення перебуває за межею бідності. Один з основних джерел доходу косоварів - допомога албанської діаспори. Економіку серйозно послаблює невирішене міжнародний статус Косова, який ускладнює залучення інвестицій і кредитів. Економічна слабкість регіону дала поштовх процвітанню тіньової економіки, в якій контрабандний бензин, сигарети, цемент, наркотики є основними товарами. Косово живе значною мірою за рахунок міжнародної допомоги. До того ж в 2009-му це не всіма визнана держава стало членом Світового банку та МВФ. Сербське населення Косова відмовляється визнавати

місцеві державні інститути. Більшість сербів живуть на півночі Косова, у них своя поліція, правосуддя.

Південна Осетія і Абхазія відкололися від Грузії ще в 1993-му при російській підтримці. У 2008 році, коли грузинські війська спробували контролювати Цхінвал, обидві автономії оголосили про свою державну незалежність. Світова спільнота, за винятком Росії і ще трьох держав, відмовляється визнавати ці території незалежними країнами. Європарламент 21 січня 2013 року прийняв резолюцію, згідно з якою Абхазія і Південна Осетія визнані окупованими територіями. Економіка обох невизнаних держав повністю залежить від Росії. Приміром, 99% бюджету Південної Осетії формується за рахунок перерахувань з Москви, Абхазія приблизно на 70% залежить від фінансових надходжень з РФ. Основна валюта в обігу - російський рубль. В обох невизнаних республіках процвітає корупція, безробіття перевищує 50 %.

У другому десятилітті XXI століття процес створення нових держав продовжуватиметься.

Можливість розколу зберігається в *Бельгії*. Вже довгий час королівство мітингує і страйкує, воно майже вісім місяців фактично живе без уряду. Одна частина країни - говорить голландською мовою Фландрія - більш багатий регіон, ніж інша - франкомовна Валлонія. На підставі цього фламандські націоналісти регулярно висувають вимоги відділення «від будинків».

Незрозумілою продовжує залишатися ситуація в *Придністров'ї*. Юридично територія Придністровської Молдавської Республіки є частиною Молдови, хоча фактично Кишинів не контролює Придністров'я (а винятком кількох сіл). Конфлікт тліє вже два десятиліття, проте жодна держава у світі цю республіку не визнає. Значною мірою рішення придністровського питання залежить від готовності Москви, Тирасполя та Кишинєва домовлятися. У середньостроковій перспективі найбільш вірогідні два сценарії. Перший - приєднання Молдови до Румунії і остаточне «відколювання» тих територій,

які з цим не згодні (Гагаузія , Придністров'я). Другий - створення молдавської федерації, введення двомовності і т. д.

Нагорний Карабах, а також частина «континентальної» території Азербайджану контролюються Вірменією за результатами війни 1988-1994 років. Посилення позицій Баку в регіоні за рахунок продажу нафти загрожує новим витком напруженості в регіоні (Єреван поряд з Москвою входить в Організацію договору колективної безпеки) .

Курдистан - найскладніша проблема Туреччини. Влада країни у всі часи ставилися до курдів, як до сепаратистам. Однак союзники Туреччини по НАТО вимагають мирного вирішення курдського питання. Іракський Курдистан фактично незалежний від уряду в Багдаді. Курди також компактно проживають в Ірані та Сирії.

Розташована на «Африканському Розі» держава *Сомалі* фактично розпалося на окремі території (всього в країні 18 провінцій), що знаходяться під контролем польових командирів. Північна частина проголосила свою незалежність як Республіка Сомаліленд, а сама країна перетворилася на базу піратів Індійського океану.

Ще в трьох економічно потужних державах періодично проявляються відцентрові сили. Не вщухають міжетнічні конфлікти в *Іспанії*: баскські організації то оголошують перемир'я , то влаштовують чергові теракти. *Росія* теж володіє величезною кількістю потенційних гарячих точок . Дві чеченські війни не змогли стабілізувати обстановку на Північному Кавказі. У *Великобританії* періодично загострюється питання Ольстера та Північної Ірландії, де давнє протистояння має ще й релігійний ґрунт. Однак і Мадрид, і Москва, і Лондон в цілому контролюють ситуацію на своїх бунтівних територіях.

Яким буде світ ХХІ століття: роздробленим на тисячі країн-осколків або складається з декількох об'єднаних і протиборчих центрів? Відповідаючи на це питання, політичні оглядачі, футурологи, суспільствознавці, дипломати в думках не сходяться.

Порівняно недавно американський Фонд миру ввів в ужиток поняття failed state (держава, яка не відбулася) - для країн, які не можуть забезпечувати власну життєздатність. Це поняття об'єднує 12 соціальних, економічних, політичних і військових індикаторів. В індексі за 2010 рік у «червоній групі» тривоги, де лідирує Сомалі, виявилось 37 країн. У критичному стані перебувають в основному африканські та азійські держави - Судан, Чад, Зімбабве, Кенія, Нігерія, Ефіопія, Конго, Афганістан. До групи «граничних», тобто наближаються до кордону failed state, відносяться Росія, Таджикистан, Білорусь, Молдова, Китай, Україна.

Інтенсивний процес створення нових незалежних держав намітився після Першої світової війни. Друга світова війна, деколонізація Африки і розпад соціалістичного табору досі виступають основними поживними елементами суверенізації нових територій. Ймовірно, у другій половині ХХІ століття основним трендом стане боротьба за природні ресурси - енергоносії, родючі землі і, перш за все, питну воду.

1. Які країни світу впливають на формування нових державних утворень?
2. Які втрати та здобутки новоутворених держав?
3. Чи мають шанс новоутворені держави стати вагомими суб'єктами міжнародних економічних відносин?
4. Як ви думаєте, кількість держав і надалі буде збільшуватися? З чим це пов'язано?

ТЕМА 4. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ РИНКІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Дослідження ринків промислових товарів, аналізі специфіки ринків взуття, одягу та текстилю, оцінці ринку послуг, вивченні ринкових тенденцій.

Питання для обговорення

У чому переваги біржової та аукціонної торгівлі, які основні функції виконують організовані товарні ринки?

Опишіть основні сфери тендерної торгівлі, її переваги і недоліки в Україні.

Завдання №1. Огляд кон'юнктури країни

Оберіть країну та проведіть кон'юнктурний аналіз за структурою:

1. Загальна характеристика країни: заповніть нижченаведену таблицю основними показниками макроекономічного розвитку; проведіть аналіз показників, визначить їх рівень (високий-низький). Таблиця може бути доповнена й іншими показниками, які свідчать про економічний розвиток країни.

Показники							
ВВП, %							
ПП							
Імпорт							
Імпорт/ВВП, %							
Експорт							
Експорт/ВВП, %							
Інфляція, %							
Рівень безробіття, %							
Середня заробітна плата							

2. Розгорнута характеристика ВВП країни: проаналізуйте структуру ВВП, визначте частку промислового та сільськогосподарського виробництва у ВВП;

3. Загальна характеристика зовнішньоторговельних зв'язків країни: визначіть основну експортну спеціалізацію країни, проаналізуйте географічну структуру експортно-імпортних зв'язків.

Завдання №2. Огляд кон'юнктури товарного ринка

Оберіть ринок (бажано сільськогосподарської сировини: пшениця, цукор, кукурудза та т. і.), проаналізуйте його за наведеними нижче параметрами. Результати аналізу представте у формі презентації.

Параметри аналізу:

Частина 1. Загальна характеристика обраного товару

1. Обґрунтування значення обраного товару для розвитку національної економіки

2. Особливі характеристики обраного товару

Частина 2. Кон'юнктура ринку обраного товару

1. Світове виробництво обраного товару ... рр. (країнова орієнтація)

2. Світове споживання обраного товару ... рр. (країнова орієнтація)

3. Основні експортери обраного товару ... рр. (країнова орієнтація)

4. Основні імпортери обраного товару ... рр. (країнова орієнтація)

5. Аналіз ціни на світовому ринку обраного товару ... рр.

ТЕМА 5. МЕНЕДЖМЕНТ РИЗИКІВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Ідентифікація та аналіз ризиків, стратегії управління ризиками, основи страхування в міжнародній торгівлі, вивчення впливу політичних та економічних факторів.

Питання для обговорення

Що таке демпінг? В яких галузях його загроза найреальніша? Виробники якої вітчизняної продукції зазнають антидемпінгових розслідувань на зарубіжних ринках?

Чому галузі, що конкурують з імпортом, виступають проти вільної зовнішньої торгівлі? Обґрунтуйте свою думку.

ТЕМА 6. РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Аналіз стратегій злиттів та поглинань, оцінку впливу інвестицій на ринкову конкуренцію, вивчення ролі інвестицій у глобалізації бізнесу, дослідження регуляторного середовища.

Питання для обговорення

Поясніть одночасне використання термінів «злиття» та «поглинання».

У чому полягає різниця між «вертикальними» та «горизонтальними» злиттями /поглинаннями?

Охарактеризуйте п'ять хвиль в історії злиттів /поглинань.

У чому суть синергетичної теорії мотивації виникнення злиттів/поглинань?

Назвіть та розкрийте основні мотиви здійснення угод злиття/поглинання в сучасному світі.

Які існують методи прогнозування та оцінки вартості бізнесу в процесі злиття та поглинання?

Розкрийте роль злиттів/поглинань у розвитку сучасного міжнародного бізнесу та міжнародної торгівлі.

Який аргумент на користь політики протекціонізму є, на Вашу думку, найбільш сильним?

«Тарифи забезпечують дохід для уряду і захист галузей всередині країни. Причиною цього є те, що чим вищою є ставка мита, тим більшим буде дохід і більшим захист». Так чи ні? Обґрунтуйте свою думку.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1. Наведіть приклади та охарактеризуйте реальні угоди злиття та поглинання відповідно до різних ознак класифікації за останні 5 років.

Характеристику злиттів і поглинань підприємств слід надати у вигляді таблиці1 «Характеристика типів злиття і поглинання підприємств відповідно до різних ознак класифікації на ринку М&А»

Таблиця 1 - Характеристика типів злиття і поглинання підприємств відповідно до різних ознак класифікації на ринку М&А

№	Класифікаційна ознака	Тип злиття і поглинання	Компанії, що беруть участь у злитті і	Економічна характеристика угоди

У таблиці необхідно вказати класифікаційну ознаку, тип злиття/поглинання, назви компаній, що брали участь у злитті чи поглинанні. Важливим є економічна оцінка угоди злиття, яка має включати вартість угоди, зростання інвестицій, економію ресурсів,

приріст загального доходу, прибутку, рентабельності.

Завдання 2. Проаналізуйте і наведіть реальні приклади основних мотивів компаній до реалізації угод злиття / поглинання у світі.

Результати аналізу основних мотивів на ринку злиттів і поглинань у світі слід представити у вигляді таблиці 2 «Характеристика злиття / поглинання підприємств відповідно до основних мотивів на ринку М&А».

Таблиця 2 - Характеристика злиттів / поглинань підприємств відповідно до основних мотивів на ринку М&А

Вид мотиву злиття і поглинання	Характеристика мотиву	Компанії, що приймають участь у злитті / поглинанні	Результати угоди
Економія за масштабом			
Підвищення ефективності роботи з постачальниками			
Ліквідація дублюючих функцій			
Кооперація			
Мінімізації податкових платежів			
Отримання переваг на ринку капіталу			
Усунення неефективності управління			
Диверсифікація виробництва			
Отримання доступу до інформації (ноу-хау)			

Завдання 3. Розв'язати задачу за таких умов:

Застосувавши формули основних показників міжнародної торгівлі, знайти відсутні дані:

<i>Показники</i>	2	2	2	2	2
1. Експорт	1	1	1		1
2. Імпорт			5	5	
3. Торговий оборот	1			1	
4. Торгове сальдо		3			0
5. ВВП		3			4
6. Експортна квота	0		0		
7. Імпортна квота				0	
8. Темп росту експорту					
9. Темп приросту експорту					

Рекомендації до вирішення задач

Показники обсягу міжнародної торгівлі (МТ)

- 1) експорт - вивіз товару з країни;
- 2) імпорт - ввіз товару в країну;
- 3) торговий оборот (ТО) - сукупний обсяг експорту й імпорту за визначений період часу;
- 4) фізичний обсяг МТ - оцінка обсягу експорту-імпорту за визначений період часу в постійних цінах;
- 5) генеральна торгівля - вартість ТО і транзитних товарів;
- 6) спеціальна торгівля - чистий ТО;
- 7) реекспорт - вивіз раніше завезеного товару, без його переробки;
- 8) реімпорт - увіз раніше вивезених товарів без переробки.

Показники за критерієм структури міжнародної торгівлі

- 1) товарної (структура експорту й імпорту по товарних позиціях)
- 2) географічної (структура експорту й імпорту по групах країн і регіонам)
- 3) інституціональний (структура експорту й імпорту по суб'єктах і методам товарного обміну)

Показники динаміки міжнародної торгівлі

- 1) темп росту експорту: $T_{ре}=(E_{зр}/E_{бр})*100\%$, де $E_{зр}$ - обсяг експорту в звітному році, $E_{бр}$ - обсяг експорту в базисному році;
- 2) темп росту імпорту: $T_{рі}=(I_{зр}/I_{бр})*100\%$, де $I_{зр}$ - обсяг імпорту в звітному році, $I_{бр}$ - обсяг імпорту в базисному році;
- 3) темп росту ТО: $T_{рто}=(TO_{зр}/TO_{бр})*100\%$, де $TO_{зр}$ - обсяг ТЕ в звітному році, $TO_{бр}$ - обсяг ТЕ в базисному році;
- 4) темп приросту експорту: $T_{пре}=(T_{резр}/T_{ребр})*100\%$, де $T_{резр}$ - темп росту експорту в звітному році, $T_{ребр}$ - темп росту експорту в базисному році;
- 5) темп приросту імпорту: $T_{прі}=(T_{різр}/T_{рібр})*100\%$, де $T_{різр}$ - темп росту імпорту в звітному році, $T_{рібр}$ - темп росту імпорту в базисному році;
- 6) темп приросту ТО: $T_{прто}=(T_{ртозр}/T_{ртобр})*100\%$, де $T_{ртозр}$ - темп росту ТЕ в звітному році, $T_{ртобр}$ - темп росту ТО в базисному році.

Показники результативності міжнародної торгівлі

- 1) торгове сальдо - різниця між вартісним обсягом експорту й імпорту товарів окремої країни за рік;
- 2) сальдо балансу послуг - різниця між вартістю послуг, які надає країна, і вартістю послуг, які вона імпортує;
- 3) сальдо некомерційних операцій - різниця між доходами від інвестицій, грошових переказів, внесків, переміщення коштів у спадщину, при рішенні сімейних проблем;
- 4) сальдо балансу поточних операцій - це сума торгового сальдо, балансу послуг і некомерційних операцій;
- 5) експорт на душу населення - вартісний обсяг експорту за рік, ділений на кількість населення в даній країні;
- 6) імпорт на душу населення - вартісний обсяг імпорту за рік, ділений на кількість населення в даній країні;
- 7) торговий оборот на душу населення - вартісний обсяг ТО за рік, ділений на кількість населення в даній країні;

8) експортна квота - відношення вартісного обсягу експорту до ВВП
 $E_{кв} = E_{зр}/ВВП * 100\%$;

9) імпортна квота - відношення вартісного обсягу імпорту до ВВП
 $I_{кв} = I_{зр}/ВВП * 100\%$;

10) квота ТО - відношення вартісного обсягу ТО до ВВП
 $T_{оқв} = T_{озр}/ВВП * 100\%$.

Завдання 4. Розв'язати задачу за таких умов: Дані про показники експортних операцій країни представлені в наступній таблиці

Показники	Умовні позначення	Базисний рік	Звітний рік
Валютний виторг за реалізовану експортну продукцію, млрд.грн.	ВЕ	28,6	31,4
Внутрішня вартість експортної продукції, млрд.грн.	СЕ	26,4	29,9
Середні залишки оборотних коштів для виробництва експортної продукції, млрд.грн.	ЗСЕ	2,4	2,7

Необхідно обчислити:

- 1) коефіцієнт віддачі коштів, вкладених в експортну продукцію;
- 2) бюджетну ефективність експорту;
- 3) оборотність коштів, вкладених в експорт.

Розв'язок

- 1) Коефіцієнт віддачі коштів, вкладених в експортну продукцію:

$$DO_{(базис,звіт)} = VE/ЗСЕ, I_{від} = K_{звіт} / K_{баз}$$

$$K_{баз} = 28,6/2,4 = 11,9 \text{ грн. на 1 грн.}; K_{звіт} = 31,4/2,7 = 11,6 \text{ грн. на 1 грн.},$$

$I_R = 11,6/11,9 = 0,977$ чи 97,7, тобто віддача коштів, вкладених в експортну продукцію країни скоротилася на 2.3%.

- 2) Бюджетна ефективність експорту:

$$EB = VE/СЕ;$$

$$EB_0 = 28,6/26,4 = 1,083, EB_1 = 31,4/29,9 = 1,050 \text{ грн. на 1 грн.}$$

$I_e = EB1 / EB0 = 1,050 / 1,083 = 0,9697$ чи 97%, тобто знизилася на 3%.

3) Число оборотів коштів, вкладених в експорт:

$$n = CE / ЗСЕ,$$

$$n_0 = 26,4 / 2,4 = 11,0 \text{ про.}, n_1 = 29,9 / 2,7 = 11,07 \text{ \%}.$$

$I_n = n_1 / n_0 = 11,7 / 11 = 1,0067$ чи 100,7%, тобто оборотність коштів, вкладених в експортну продукцію, підвищилася на 0,7%.

Відповідь:

1) коефіцієнт віддачі коштів, вкладених в експортну продукцію - 0,977 ;

2) бюджетну ефективність експорту - 0,9697;

3) оборотність коштів, вкладених в експорт - 1.

Методичні рекомендації до вирішення задач

Бюджетна ефективність - це співвідношення між валютним виторгом за експортну продукцію (BE) і вартістю продукції у внутрішніх цінах (CE):

$$EB = BE / CE.$$

Економічна ефективність - це відношення вартості експортної продукції у внутрішніх цінах до витрат на її виробництво:

$$EE = CE / ЗЕ.$$

Коефіцієнт віддачі коштів, вкладених в експортну продукцію - це відношення валютного виторгу за реалізовану експортну продукцію до величини середніх залишків оборотних коштів для виробництва експортної продукції:

$$ДО_{(базис, звіт)} = BE / ЗСЕ.$$

Оборотність коштів, вкладених в експорт - це відношення значення внутрішньої вартості експортної продукції до величини середніх залишків оборотних коштів для виробництва експортної продукції:

$$n = CE / ЗСЕ.$$

3.Розв'язати задачу за таких умов: Ставка імпортного тарифу на телевізори складає 30%, на електронно-променеві трубки для телевізорів -

60%. Розрахувати ефективний рівень митного захисту, якщо вартість трубки складає 40% від вартості телевізора.

Розв'язок

Ефективний рівень митного захисту:

$$T_e = \frac{0,3 - 0,4 \cdot 0,6}{1 - 0,4}$$

Відповідь: $T_e = 0,1$ або 10%

Методичні рекомендації до вирішення задач

Ефективна ставка тарифу - реальний рівень митного обкладання кінцевих імпортованих товарів, обчислений з обліком мит, що накладаються на імпорт проміжних товарів.

$$T_e = \frac{T_n - \alpha \cdot T_{im}}{1 - \alpha},$$

де T_e - ефективний рівень митного захисту;

T_n - номінальна ставка тарифу на кінцеву продукцію;

T_{im} - номінальна ставка тарифу на імпортовані частини і компоненти.

α - частка вартості імпортованих компонентів у вартості кінцевого продукту.

Причому,

1) якщо у виробництві кінцевої продукції не використовуються імпортовані компоненти ($\alpha=0$), ефективний рівень митного захисту дорівнює номінальному ($T_e=T_n$);

2) якщо ставка митного тарифу на кінцеву продукцію і на імпортовані компоненти однакова ($T_n=T_{im}$), то ефективний рівень митного захисту знову таки дорівнює номінальному ($T_e=T_n$);

3) ставка ефективного рівня митного тарифу (T_e) зростає в міру збільшення частки імпортованих компонентів у кінцевій продукції (збільшення коеф. α);

4) ставка ефективного рівня митного тарифу (T_e) падає в міру росту тарифу на імпортовані компоненти (T_{im}), вірно і протилежно;

5) номінальна ставка тарифу може бути тільки позитивною, ефективна ставка може бути як позитивною, так і негативною у випадку, якщо тариф на імпортовані компоненти значно перевершує тариф на кінцеву продукцію.

Завдання 5. Проаналізувати ситуацію та зробити висновок:

Припустимо, виробники в Україні й у США випускають тільки два товари - устаткування і сировина:

<i>Товар</i>	<i>США</i>	<i>Україна</i>
Устаткування од.устатк.) (роб.день/	1	4
Сировина ед.сировини) (роб.день/	3	2

У виробництві якого товару країни мають абсолютні переваги?

Аналіз ситуації

США мають АП у виробництві устаткування, оскільки на створення його одиниці їм треба затратити всього 1 роб. день у порівнянні з 4 роб. днями в Україні. (Якщо розглядаються витрати праці, то критерій вибору переваги йде по мінімізації витрат). Україна має АП у виробництві сировини, тому що вона витрачає на видобуток його одиниці 2 роб. дні в порівнянні зі США, що витрачають 3 роб. дні.

США:

Без торгових відносин між країнами - виробник устаткування зможе обміняти одиницю свого устаткування, на виробництво якого витрачений 1 день на 1/3 одиниці сировини.

За умовами вільної торгівлі - американський виробник устаткування зможе обміняти одиницю свого устаткування, на виробництво якого витрачений 1 день на 1/2 одиниці української сировини.

Україна:

Без торгових відносин між країнами - виробник сировини зможе обміняти одиницю своєї сировини, на видобуток якого витрачено 2 дні на $2/4=1/2$ одиниці устаткування.

За умовами вільної торгівлі - український виробник сировини зможе обміняти одиницю своєї сировини, на видобуток якого витрачено 2 дні на $2/1=2$ одиниці американського устаткування.

Висновок: українським виробникам купити устаткування в США, а американським - купити сировину в Росії вигідніше, ніж робити це на внутрішньому ринку.

Завдання 6. Проаналізувати ситуацію та зробити висновок:

Припустимо, виробники в Україні й у США випускають тільки два товари - устаткування і сировину:

<i>Товар</i>	<i>США</i>	<i>Україна</i>
Устаткування од.устатк.) (роб.день/	1	3
Сировина од.сировини) (роб.день/	2	4

У виробництві якого товару країни мають порівняльні переваги?

Аналіз ситуації

США мають АП у виробництві як устаткування так і сировини. (Якщо розглядаються витрати праці, то критерій вибору переваги йде по мінімізації витрат). Здавалося б США повинні робити й експортувати в Україну і сировину і матеріали, а в Україні шансів заробити взагалі немає.

Без торгових відносин між країнами -

американський працівник за 1 роб. день зможе зробити 1 од. устаткування і $1/2$ од. сировини;

український працівник за 1 роб. день зможе зробити $1/3$ од. устаткування і $1/4$ од. сировини.

Альтернативна ціна од. сировини, виражена через вартість од. устаткування:

у США: 1 од. сировини = $2/1$ од. устаткування (за той час, коли добувається 1 од. сировини - 2 дні - можна встигнути зробити 2 од. устаткування);

в Україні: 1 од. сировини = $4/3$ од. устаткування (за той час, коли добувається 1 од. сировини - 4 дні - можна встигнути зробити $4/3$ од. устаткування).

Висновок: Україна має ПП у видобутку сировини (дешевше: $4/3 = 11/3 < 2/1 = 2$). Це означає: якщо американський машинобудівник захоче купити сировину, то на внутрішньому ринку (без торгових взаємин з Україною) йому доведеться віддати 2 од. устаткування за од. сировини, а купуючи ту ж сировину в Україні (при наявності торгових відносин), йому доведеться віддати тільки $11/3$ од. устаткування. Тому США вигідно імпортувати сировину з України, а Україна буде експортувати її в США (воно в Україні дешевше).

Виграш від торгівлі американського машинобудівника: $V^{США} = 2 - 11/3 = 2/3$ од. устаткування, що рівноцінно $2/3$ роб. дням.

Альтернативна ціна од. устаткування, виражена через вартість од. сировини:

в Україні: 1 од. устаткування = % од. сировини (за той час, коли виробляється 1 од. устаткування - 3 дні - можна встигнути добути % од. сировини);

у США: 1 од. устаткування = / од. сировини (за той час, коли виробляється 1 од. устаткування - 1 день - можна встигнути добути / од. сировини).

Висновок: США має ПП у виробництві устаткування (дешевше: $1/2 = 2/4 < 3/4$). Це означає: якщо українське видобувне підприємство захоче купити устаткування, то на внутрішньому ринку (без торгових взаємин зі США) йому доведеться віддати % од. сировини за од. устаткування, а купуючи те ж

устаткування в США (при наявності торгових відносин), йому доведеться віддати тільки / од. сировини. Тому Україні вигідно імпортувати устаткування зі США, а США будуть експортувати його в Україну (воно в США дешевше).

Виграш від торгівлі українського видобувного підприємства: $3/4 - 1/2 = 1/4$ од. сировини, що рівноцінно 1 роб. дню.

ТЕМА 7. ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК МОДЕЛЬ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Основи франчайзингових угод, аналіз економічних та юридичних аспектів франчайзингу, вивчення успішних франчайзингових моделей, оцінку ризиків і переваг.

Питання для обговорення

Що таке франчайзинг? Що викликає його розвиток?

Опишіть права франчайзера та франчайзі.

Яким чином формується прибуток франчайзингових мереж?

Чому франчайзинг є взаємовигідною операцією для його сторін?

Яким чином регулюються відносини у франчайзингових мережах?

Назвіть основні принципи організації франчайзингового бізнесу та сфери економіки, в яких він отримав найбільшого поширення.

Визначте найбільш прибуткові галузі економіки України для розвитку франчайзу.

Опишіть особливості розв'язання спорів у рамках СОТ.

Наведіть класифікацію процедур врегулювання міжнародних комерційних спорів. Опишіть переваги та недоліки кожної з них. Відповідь оформіть у вигляді порівняльної таблиці.

Практичні завдання

Завдання 1. Провести аналіз формування Європейського Союзу.

Результати записати у формі табл. Етапи розширення Європейського Союзу

Рік	Кількість країн-членів	Держави, що приєдналися	Територія (тис.кв.км)	Населення (млн.чол)
1				
2				
..				
n				

1. Провести аналіз структури та функцій наднаціональних органів Європейського Союзу. Результати записати у формі табл. Наднаціональні органи Європейського Союзу

№ п	Назва	Місце розташування	Склад	Основні функції
1				
2				
..				
n				

Наднаціональні органи: Європейська рада, Рада ЄС, Європейський парламент, Європейська комісія, Європейський суд, Європейський суд аудиторів.

Завдання 2. Провести аналіз взаємовідносин України та Європейського Союзу. Результати записати у формі табл.7.5. Еволюція відносин України та Європейського Союзу

№ п	Рік	Основні кроки до інтеграції з ЄС	Перелік законодавчих та нормативних актів, що це підтверджують
1			
2			
..			
n			

Завдання 3. Визначити економічні ефекти від участі в інтеграційному угрупованні (на прикладі НАФТА). Результати записати у формі табл. Втрати та здобутки країн-членів НАФТА від взаємоінтеграції

Країни-члени НАФТА	Здобутки	Втрати
США		
Канада		
Мексика		

ТЕМА 8. ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ ТА СУЧАСНІ БІЗНЕС-МОДЕЛІ

Аналіз онлайн-платформ, дослідження бізнес-моделей електронної комерції, оцінку впливу технологічних інновацій, вивчення законодавчого регулювання електронної торгівлі.

Питання для обговорення

Дайте характеристику основним моделям е-бізнесу. Чим вони різняться між собою?

Що таке інтернет-трейдинг? Наскільки він поширений у світі та в Україні?

Дайте загальну характеристику системам електронного бізнесу у споживчому секторі: торгові ряди, Інтернет-вітрини, Інтернет-магазини, послуги в Інтернеті, телеработа.

Розкрийте принципи функціонування та переваги е-бізнесу (е-комерції, е-торгівлі).

Дайте характеристику основних видів електронного бізнесу (Інтернет-банкінг, Інтернет-трейдинг, електронні аукціони; електронні страхові послуги та кредитування).

Порівняйте е-комерцію з традиційною комерцією (торгівлею). В чому переваги кожної з них?

Назвіть основні показники ефективності електронного бізнесу.

Що являє собою глобальна мережа центрів е-торгівлі?

Як функціонують національні центри е-торгівлі?

Як формуються міждержавні мережі інформаційно-маркетингових центрів?

В чому сутність і складності оподаткування е-торгівлі?

Що таке система «єдиного вікна» і коли вона використовується?

Які проблеми характерні для розвитку е-торгівлі в Україні? Що з європейського досвіду організації е-торгівлі доцільно використати в Україні?

Чому прямі експортні субсидії вважаються нетарифними торговельними бар'єрами? Обґрунтуйте свою думку.

Дайте оцінку політики ціноутворення в Україні при виході підприємств на зовнішні ринки, розкрийте місце в ній тарифної політики.

Практичні завдання.

Завдання 1. Розв'язати задачу за таких умов: Американська компанія експортувала обладнання в Ірландію за ціною 10 тис. євро. Валютний курс складав 1 євро = 1,5 дол. США. Затрати на виробництво обладнання склали 11 тис. дол. США. Як зміниться прибуток експортерів в доларах при підвищенні курсу долара на 20%?

Розв'язок

Розрахуємо суму експортної поставки в доларах:

$$10\ 000 * 1,5 = 15\ 000 \text{ (дол. США)}$$

Прибуток експортера становить:

$$15\ 000 - 11\ 000 = 4\ 000 \text{ (дол. США)}$$

Якщо курс долара підвищився на 20%, то він становитиме: $1,5 * 1,2 = 1,8$ дол США за 1 євро, тож прибуток експортера становитиме:

$$(10\ 000 * 1,8) - 11\ 000 = 7\ 000 \text{ (дол. США)}$$

Відповідь: внаслідок підвищення курсу долара на 20% прибуток експортера збільшиться із 4 тис. дол. США до 7 тис. дол. США, тобто експортер отримає надприбуток у сумі 3 тис. дол. США.

Завдання 2. Розв'язати задачу за таких умов:

Валюти	Частка валюти в кошику СДР (%)	Валютний курс за 1 долар	Валютні компоненти кошика СДР	Доларовий еквівалент валютних компонентів
Долар США			0,781	0,781
Євро	34	1,533		0,562
Японська єна		138,438	15,569	
Фунт стерлінгів		1,013		0,455
Всього	100			

Розрахувати курс СДР. Для спрощення розрахунків вважати, що коригування для всіх валют однакове.

Рекомендації до вирішення

Розрахунок курсу СДР по відношенню до долара чи іншої валюти, що входить до складу набору валютного кошика складається із такого алгоритму:

1) визначення питомої ваги кожної валюти (2) проводиться з урахуванням частки країни в міжнародній торгівлі;

2) валютні компоненти в одиницях відповідної валюти (4) визначаються як добуток її питомої ваги у валютному кошику (2) і середнього ринкового курсу до долара за останні три місяці (3) з коригуванням на попередній курс СДР;

в) доларовий еквівалент валютних компонентів розраховується шляхом ділення валютного компонента (4) на валютний курс (3).

ЛІТЕРАТУРА ТА НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Основна література

1. Міжнародна торговельна діяльність: підручник / В.В. Рокоча, В.Г. Алькема, В.І. Терехов, Б.М. Одягайло, К.В. Ковтонюк, Л.Г. Харсун, С.І. Ткаленко, С.В. Співаковський, Т.В. Співаковська, Н.М. Літвін, Г.П. Оласюк, О.І. Горбачук, О.І. Стародубцева, Н.О. Дмитрієва. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. – 698 с.
2. Дергачова В.В., Кузнецова К.О., Манаєнко І.М. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / В.В. Дергачова, К.О. Кузнецова, І.М. Манаєнко. – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. – 424 с.
3. Міжнародні відносини та зовнішня політика України: підручник / Ю. В. Пунда, І. П. Козинець, В. С. Клименко та ін. – К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2020. – 328 с.
4. Міжнародна торгівельна діяльність: підручник / В.В. Рокоча, В.Г. Алькема та ін. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права КРОК», 2018. – 698 с.
5. Кузнецова Г. В. Міжнародна торгівля товарами і послугами [Електронний ресурс] / Г. В. Кузнецова, Г. В. Подбиралина. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://stud.com.ua/32319/ekonomika/mizhnarodna_torgivlya_tovarami_i_poslugami.
6. <http://repository.kpi.kharkov.ua>

Додаткова література

1. Дзюбановська Н. В. Статистичне оцінювання чинників впливу на міжнародну торгівлю із використанням дисперсійного аналізу / Н. В. 8. Дзюбановська. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – №27. – Ч. 3. – С. 131–134.

2. Ковтун Т. Д. Сучасний стан і перспективи розвитку міжнародної торгівлі товарами / Т. Д. Ковтун, В. А. Магалова. // Бізнес Інформ. – 2018. – №3. – С. 101–107.
3. Крамарев Г. В. Аналіз динаміки та структури зовнішньоторговельної діяльності України / Г. В. Крамарев, В. О. Шликова, О. М. Леванда. // Бізнес Інформ. – 2019. – №1. – С. 79–91.
4. Міценко Н. Г. Теоретико-методологічні аспекти планування виходу підприємства на європейський ринок / Н. Г. Міценко, В. І. Дорош, І. Ю. Семенюк. // Львів : ЛТЕУ. – 2018. – №22. – С. 50–54.
5. <http://library.kpi.kharkov.ua>
6. <http://pidruchniki.com>

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1. Практичні аспекти міжнародної торгівлі.....	4
Тема 2. Стратегії та умови міжнародної торговельної діяльності.....	4
Тема 3. Форми та методи міжнародної торгівлі.....	10
Тема 4. Аналіз міжнародних ринків товарів та послуг.....	24
Тема 5. Менеджмент ризиків у міжнародній торгівлі.....	26
Тема 6. Роль прямих іноземних інвестицій у міжнародному бізнесі.....	26
Тема 7. Франчайзинг як модель міжнародного бізнесу.....	37
Тема 8. Електронна торгівля та сучасні бізнес-моделі.....	39
Література та навчальні матеріали.....	42

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «Економіка і організація міжнародної торгівлі»
для студентів денної та заочної форми навчання
за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини»

Укладач:

СУСЛІКОВ Станіслав Вячеславович

Відповідальний за випуск проф. Перерва П. Г.

Роботу до видання рекомендував проф. Погорєлов С. М.

В авторській редакції

План 2024 р., поз. 471

Підп. До друку. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.

Riso-друк. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,6.

Наклад 50 прим. Зам. № _____. Ціна договірна.

Видавничий центр НТУ «ХП».

вул. Кирпичова, 2, м. Харків, 61002

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5478 від 21.08.2017 р.

Електронна версія